

Tosca

GIACOMO PUCCINI /
RAFAEL VILLALOBOS /
ALAIN ALTINOGLU / DE
MUNT

'Tosca' meets Pasolini

Johan Thielemans

Gezien op 11 juni 2021
De Munt, Brussel

Als Alain Altinoglu bij aanvang van de nieuwe encensering van Giacomo Puccini's 'Tosca' in de orkestbak van de Munt verschijnt, wacht hem een luid en enthousiast applaus. Eindelijk weer opera, in de zaal, mét publiek. Is de wereld van de vrijheid is aangebroken, ondanks het beperkte aantal toeschouwers (200...)? Levert dat een goede voorstelling op. Niet helemaal.

16 JUNI 2021

De vrijheid blijft immers beperkt. Deze 'Tosca' moet het stellen met een koor dat ergens in het gebouw 'veilig' zingt. Het orkest werd beperkt tot dertig muzikanten. Ze brengen een gereduceerde partituur, al kweet Frédéric Chaslin zich heel kundig van die taak. Maar desondanks straalt het Muntorkest onder de bevlogen leiding van Altinoglu. Het is vooral de muziek die hier zo overtuigt. De encensering doet dat veel minder.

'Tosca' is één van de beste opera's van Giacomo Puccini. Het verhaal is rechtlijnig. In het eerste bedrijf heeft de schilder Cavaradossi, die werkt in een Romeinse kerk, een afspraak met Tosca, een zangeres. Hij biedt ook een schuiloord aan Angelotti, een voortvluchtige Republikein, op de vlucht voor Scarpia, het hoofd van de Romeinse politie. De verschillende thematische lijnen van de opera zijn hier al aanwezig: schoonheid en kunst, liefde en politiek.

In het tweede bedrijf houdt Scarpia Cavaradossi aan en foltert hem, om de schuilplaats van Angelotti te achterhalen. Scarpia is echter ook verliefd op Tosca en sommeert haar op zijn bureau. Ze verklapt hem daar de schuilplaats van

Angelotti om de marteling van Cavaradossi te doen stoppen.

Scarpia chanteert haar verder. Hij zal het leven van Cavaradossi sparen in ruil voor een partijtje stoeien in bed. Als Tosca toestemt zal hij het executiepeleton met losse flodders laten schieten. Tosca geeft toe, maar eist ook een vrijgeleide. Terwijl Scarpia die opstelt steekt ze hem neer. Ze laat haar geliefde weten dat ze onmiddellijk na de in scène gezette executie kunnen vluchten.

Dit tweede bedrijf draait rond corruptie, heldhaftige weerstand, opoffering en sluwheid. Muzikaal bevat het bedrijf de grote belijdenis van Tosca: 'Ik heb altijd voor de kunst geleefd'. Voor de regisseur in de Munt is ook haar hartenkreet 'God, waarom laat je al die wreedheid toe?' cruciaal.

Het laatste bedrijf is het bedrijf van het verraad. Tegen de belofte van Scarpia in vuurt het executie-peleton met echte kogels in plaats van losse flodders. Tosca pleegt zelfmoord als ze dat ontdekt. Haar tragische liefdesdood is de perfecte emotionele conclusie van de intrige, en een schoolvoorbeeld van wat we 'melodrama' heten.

Een parallel tussen de executie van Cavaradossi en de nooit opgehelderde moord op Pier Paolo Pasolini in 1975

De jonge Spaanse regisseur Rafael Villalobos probeert in zijn encensering om de politieke situatie in het stuk te vertalen naar een minder ver verleden. Hij construeert een parallel tussen de executie van Cavaradossi en de nooit opgehelderde moord op Pier Paolo Pasolini in 1975. Dit wankel idee heeft alleen zin als Pasolini inderdaad het slachtoffer van een politieke moord werd, maar die interpretatie is controversieel. Abel Ferrara maakte er een pakkende film over.

Villalobos' interpretatie geeft hem wel een vrijbrief om te putten uit het oeuvre van de Italiaanse filmmaker. Hij voert Scarpia bijvoorbeeld op als een totaal pervers personage uit 'Salo', die niet alleen vrouwen belaaft, maar zich ook aan sadomasochisme bezondigt. Zo kan Villalobos in het tweede bedrijf ruimte maken voor drie naakte knapen die zo uit 'Salo' weggelopen konden zijn. Veel meer dan 'schokkende' figuranten zijn het niet, die na wat rondkruipen onhandig aan de kant gaan staan.

De parallel met Pasolini verklaart ook andere regiekeuzes die aanvankelijk bevreemden. Je vraagt je in het eerste bedrijf bijvoorbeeld af waarom Cavaradossi rondloopt in een banaal wit hemd, zodat zanger Pavel Cernov alle charisma verliest. Pas later, als Pasolini zelf als personage op het toneel verschijnt, begrijp je dat de schilder diens alter ego is. Ondertussen zien we wel nog hoe Pasolini in de koninklijke loge verleid wordt door een jonge man op de tonen van een Italiaans lied. Op het einde, wanneer Cavaradossi slachtoffer is, komt Pasolini als slachtoffer naast hem staan, met hetzelfde (nu bebloede) witte hemd. Op dat moment is het uiteindelijk wel duidelijk.

Maar is dit overtuigend? Verrijkend? Wat mij betreft niet. Het lijken me erg gewilde ingrepen van een regisseur die zijn eigen wereld opdringt: als bewonderaar van Pasolini wil hij van de kunstenaar een held maken.

Het belangrijkste blijft of we de problematiek -emotioneel en politiek- van het stuk pakkend te zien krijgen. Villalobos koos voor een scènebeeld waar sterk wit licht de overhand heeft. Theatraal is dat niet de beste keuze want je wil 'Tosca' niet in een sfeerloze context zien. Een architecturale gevel, gemonteerd op drie draaitonelen helpt ook al niet. Deze beweeglijke elementen zijn zelden functioneel. Wat wel werkt zijn de knappe beelden op de achtergrond van de echte schilder Santiago Ydanes. Als de politie Angelotti achternazit, komen afschrikwekkende beelden langs van bloedhonden met open muil.

Wellicht wilde Villalobos, als jonge regisseur, wat teveel ideeën kwijt in zijn encenering. Er is de koppeling met Pasolini, maar ook de idee om alles in zwart-wit te schetsen, alsof je keek naar een film uit de tijd van voor Pasolini. Eén uitzondering: het rode kleed van Tosca, wanneer ze als idool verschijnt. Maar dat kleurschema doet, net als de introductie van Pasolini, als een inval aan. Wat de personenregie betreft staat Villalobos echter niet stevig in zijn schoenen, en ook de dramatische grammatica van de ruimte heeft hij nog onvoldoende onder de knie. Het gevolg is dat de spanningen tussen de personages geen kans krijgen.

Slechts tweehonderdman in een grote zaal als de Munt: een beetje belachelijk, toch?

De zangers op de première maakten ook al geen grote indruk: zeker Pavel Cernoch was erg bleekjes zodat zijn opstandige aria in het tweede bedrijf wat de mist in ging. Als Tosca was Myrto Papatanasiu meer tegen haar taak opgewassen. Ze was lyrisch en dramatisch en de paar hoge noten die Puccini geschreven had, kwamen er gemakkelijk en heel krachtig uit -er was zelf een noot van wahoop die door merg en been sneed.

Laurent Naouri straalde als Scarpia eerst drukkende kracht uit, maar in de perverse scène in het tweede bedrijf miste hij de nodige perverse uitstraling. Zijn expressie van liederlijkheid en lust maakten me zelfs ongemakkelijk. Villalobis had namelijk de idee om de verkrachtingsscène van de grote, brutale verleider te laten voorafgaan door een scène waarin hij de voeten van zijn prooi wast. Een fetisjist? Het maakt het voor Naouri echter moeilijk om daarna over te schakelen naar ongeremde, agressieve passie.

Samengevat: een pakkende 'Tosca' was dit niet. Als ik ontroerd werd dan was dat bij de laatste maten, en dat dankzij alleen de muziek die uit de orkestbak de zaal overspoelde. Deksel Puccini, en, nogmaals, een pluim voor Altinoglu. Ondanks de vele politieke en perverse bedoelingen baadde de regie echter in een vreemde koele afstandelijkheid.

Deze 'Tosca' heeft wel een buitenartistieke kwaliteit: de Munt vecht tegen de coronavirus én tegen de overheden die geen begrip opbrengen voor de maatregelen die De Munt zich getroost om veiligheid te garanderen. Welke federale overheid staat hier aan de kant van de kunsten? Slechts tweehonderd man in een grote zaal als de Munt: een beetje belachelijk toch?

